

«Մինչ ուշ գիշեր ականջ դրի
Անկշտում՝
«Ոնց բնութիւնն երկնքի հետ
Ներդաշնակ
«Երգեց սիրոյ խորհրդաւոր
Մի նուագ»:

Այսպիսի պարզ նկարչական ամբողջ պատկերներ կամ կը-
տորներ աւելի կամ պակաս յաջողուած՝ պատահում են ժողո-
վածուի մէջ: Այսպէս վատ չեն նրա «Արմեանսկը», «Պերեկօպի
պարանոցի վրայ», «Պերեկօպի դաշտերում» և մի քանի ուրիշ-
ները: Դրանք բոլորն էլ բնութեան, խաղաղ տեսարաններ են,
բայց հէնց որ հեղինակը փորձում է խօսեցնել բնութիւնը, կամ
նրա մի հսկայ խաղը նկարագրել, օրինակ՝ փոթորիկ, իսկոյն
երևան է գալիս կատարեալ անկարողութիւնը: Պակասում են
ուժեղ արտայայտութիւններ, յաջող համեմատութիւններ և որ
գլխաւորն է՝ զգացմունքի թափ: Նոյնքան աղքատ են և՛ այն ոտա-
նաւորները, ուր հեղինակն աշխատել է մի որևէ իդէա դնել:
Դրանք բոլորն էլ տաղտկալի են, կամ միամիտ աշակերտական
փորձերի պէս:

Մեր անկեղծ խորհուրդն է պ. Բաբիանին, չշտապել
հրապարակ գալ առանձին գրքերով, ուշք դարձնել սեփական
գարգացման վրայ, որ այնքան պակաս է երևում, լաւ ծանօ-
թանալ մեծ վարպետների գործերի հետ, և գրել միայն այն,
ինչ իրան խորապէս յուզում է: Ոտանաւոր կարող է գրել ա-
մեն մարդ, բայց բանաստեղծութիւնը տուած է քչերին, ըն-
տրեալներին: Մի փոքրիկ շնորք ունի պ. Բաբիան, որ կարօտ
է լուրջ, ուշադիր մշակութեան: Շտապելն անօգուտ է:

Կ. Հ.

Խ. Բաբայեան՝ «Բանաստեղծութիւններ», ա. հատոր. Թիֆլիս, 1904 թ., դե-
նըն է յիսուն կողէկ:

Ամբողջ հարիւր երեսից մի հատորիկ է այս, ուր պ. Խ.
Բաբայեանը փոել է իր «Բանաստեղծութիւնները», որպէսզի
«մեր ապագայ սերունդը նրանց մէջ գտնի իր տառապող հէգ
սրտի արձագանքները», ինչպէս ասում է հեղինակը: Ցանկութիւ-
նը լաւ է, նպատակը զովելի, բայց ծայրէիծայր քաղելով պ.
Բաբայեանի բանաստեղծութիւնները՝ մարդ միմիայն ցաւում է
հէնց հէգ հեղինակի վրայ, որ պարզապէս տարուել է իրանու-
նը մի գրքի ճակատին անպատճառ դրօշմելու պատանեկական

ցանկութեամբ: Իւրաքանչիւր—որ միանգամայն ազատ է իր փոքրիկ խոհերը, իր մակերևոյթային վաղանցուկ վիշտը ոտանաւորի վերածել՝ բառարանի մէջ յանգաւոր բառեր ջոկելով. այդքանը նրա իրաւունքն է. բայց երբ անպատրաստ, տհաս մտքի արտայայտութիւնները տպագրուում են և դրոււմ հասարակութեան առաջ, անմեղ զրօսանքը դառնում է անմիտ անապարձութիւն:

Շուրջ տասն և հինգ տարուայ աշխատանք է պ. Բաբայեանի ժողովածուն. սա մի ժամանակ է, որի ընթացքում այսպէս թէ այնպէս պիտի գոնէ մի հատիկ ոտանաւորի մէջ արտայայտուէր նրա տաղանդը թէկուզ չնչին չափով: Եւ ի՞նչ. այս հարիւր երեսի մէջ ոչինչ. ոչինչ չկայ, որ հեռավոր իրաւունք տար պարոնին բանաստեղծի անունով հրապարակ գալ:

Մենք փոքր ազգ ենք, մեր գրականութիւնը, մեր բանաստեղծութիւնը, մեր միտքը և առհասարակ մեր կեանքը տակաւին խեղճ է, նեղ է. և սակայն նոյնիսկ այդ խեղճութեան մէջ այսպիսի «բանաստեղծութիւնները» տեղ չեն կարող ունենալ, դրանք վիրաւորական են հասարակական ճաշակի, զգացմունքի, արժանապատւութեան համար: Չարժէ նոյնիսկ օրինակներ բերել, որովհետեւ ամբողջ գիրքը ծայրէիծայր տափակ խօսքերի, անգոյն պատկերների, բանալ՝ դարձուածքների, կեղծ արցունքների մի ժողովածու է միայն, բայց և այնպէս չենք ուզում հեռավոր կասկած թողնել ընթերցողի սրտում դէպի մեր վերաբերմունքի արդարութիւնը: Այս նպատակով մենք կը դիմենք ոչ թէ պ. Բաբայեանի առաջին տարիների ոտանաւորներին, որոնց համարնա կ'ունենայ գուցէ պատանեկութեան արդարացումը, այլ վերջին տարիներին:

«Սակայն հասաւ կեանքիս աշուն,

«Թառամեցի ես արդէն.

«Այդպէս թօշնեց վարդը նախշուն,

«Երբ որ հասաւ իր վաղէն» (եր. 98):

Հիանալի է, այնպէս չէ—երբ որ հասաւ իր վաղէն,—և այս գոհարը պ. Բաբայեան գրել է տարի ու կէս առաջ, 1902 թուին:

«Կը գայ նորից մի վառ գարուն,

«Կը բողբոջի մի նոր վարդ,

«Սակայն, աւանդ, այդ նոր տարուն

«Ես կը լինեմ ննջող մարդ» (եր. 99):

Առայժմ, ինչպէս տեսնում էք, պ. Բաբայեանը ոտանաւորներ գրող մարդ է, անշուշտ նաև հաց ուտող, ման եկող, ասող, խօսող, ծիծաղող մարդ, ինչպէս լինում են մահկանացուները. յետոյ

նա կը դառնայ «նշող մարդ», իհարկէ՛ նախապէս թողնելով հայ ազգին իր ոտանաւորները:

Եւ այդ ոտանաւորների մէջ ինչե՛ր ասես նա չի ասել.

«Աշխարհ, աշխարհ, ունայն աշխարհ,—

«Արտասուէքի մի աղբիւր.

«Աշխարհ, աշխարհ, փշոտ աշխարհ,

«Տանջանքներդ են բիւր ի բիւր» (եր. 62):

Եւ սա մի ամբողջութիւն է, վերնագիրն է «Աշխարհ». մի ամբողջ երես թուղթ է բռնել:

Ահա մի ուրիշը.

«Բախտից երկար հալածվեցի՝

«Երկրից երկիր թափառելով,

«Անհուն տանջանք ես կրեցի,

«Ուրոնածս չը գտնելով» (եր. 48):

Ոչ երեակայութիւն, ոչ ստեղծագործող փոքրիկ շնորհք, ոչ զգացմունք, և այս ողորմելի տողերը, որոնք աւելի վատ են, քան լրագրական ամենասովորական յօդուածները երաշտութեան, ցանքերի և ճանապարհների վատութեան մասին, պ. Բաբայեան անուանել է «բանաստեղծութիւններ»: Բոլորը կեղծ է, տգեղ ու շաբլոն այդ ոտանաւորների մէջ, և ճշմարտութիւնը «Մեծ մարդկանց գրուածները» վերնագրով չորս տող ոտանաւորի մէջ է, որ մեր կարծիքով ներկայացնում է հեղինակի իսկական հոգեբանութիւնը, երբ նա վճռեց հրապարակ գալ բանաստեղծ անունով: Իւրաքանչիւր իսկական մեծութեան, օր.՝ մի Դանտէի, Անշելօի, Շէքսպիրի առաջ, կամ լայնարձակ ծովի վրայ, փոթորկի տակ, հսկայ ջրվէժի հանդէպ մարդ ինքնիրան զգում է փոքրացած, համարեա ոչնչացած, որպէս մի ողբալի հիւլէ տիեզերքի մէջ, բայց պ. Բաբայեան համոզուած է թէ՛

«Ամեն անգամ, երբ կարդում ենք

«Մենք մեծ մարդկանց գրվածներ,

«Այն ժամանակ մեզ կարծում ենք

«Նրանց նման գրողներ» (եր. 74):

Միթէ... այդ դէպքում հայ գրականութեան նախանձախնդիր անձանց մնում է միջոցներ ձեռք առնել, որ պ. Բաբայեանն էլ երբէք «մեծ մարդկանց գրվածներ» չկարդայ, թէ չէ նրա հատորները վերջ չեն առնի:

Զգիտեմ ուրիշներն. ինչպէս, բայց մենք անկեղծօրէն խորհուրդ կը տայինք պ. Բաբայեանին միանգամ ընդմիշտ վաթ դնել գրիչը և էլ երբէք մի հատիկ տող ոտանաւոր չգրել:

Կ. Հ.